

генералізації на усі підприємства країни. Воно має радше розвідувальний характер, на його основі можливо побудувати дослідницькі при-

пущення щодо контролінгу в господарчому секторі України в подальших дослідженнях на основі репрезентативних вибірок.

1. Controller Magazin [Електронний ресурс]. – München : VCW Verlag für ControllingWissen AG Jrg. 35, 2010. – Ausgabe 2. – März/April. – Режим доступу : <http://www.haufe.de/controllerwissen/controllermagazin/>. – Назва з екрана.
2. Controlling. Zeitschrift für Erfolgsorientierte Unternehmenssteuerung. – 2010. – Nr. 4/5, april/mai; Nr. 10, october. – Vahlen ; München ; Frankfurt a. M. : Verlage C. H. Beck.
3. Encyclopedia of finance / edited by Cheng-Few Lee and Alice C. Lee. – Springer Science+Business Media Inc., 2006. – P. 231.
4. Field A. Discovering statistics using SPSS / Andy Field. – Sage, 2009. – 823 p.
5. Kerzner H. Project management. Case studies / H. Kerzner. – Wiley, 2003. – P. 221.
6. Господарський кодекс України № 436-IV від 16.01.2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
7. Івахненко С. В. Фінансовий контролінг: методи та інформаційні технології / С. В. Івахненко, О. В. Мелих. – К. : Знання, 2009. – 319 с.
8. Уткин Э. Я. Курс менеджмента : учебник для вузов / Э. Я. Уткин. – М. : Издательство «Зерцало», 1998. – 448 с.
9. Фольмут Х. Й. Инструменты контроллинга от А до Я / Х. Й. Фольмут. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 288 с.

O. Melykh, M. Yakovlyev

ORGANIZATION OF FINANCIAL CONTROLLING DEPARTMENT IN THE COMPANY: STATISTICAL ANALYSIS

The main issue discussed in the article is implementation of financial controlling department into company's structure. Using PASW 19 (SPSS) statistical analysis software authors have analysed influence of financial controlling department on company's performance. Based on evidence from empirical hypotheses testing two stereotypes about the use of financial controlling department exclusively by big companies that make their financial statements public and about no association between efficiency of decision making and existence of controlling department have been broken.

Keywords: financial controlling, statistical analysis, department of financial controlling, company's structure.

УДК 336.71(477)

Прімерова О. К.

ПЕРСПЕКТИВИ ПЕРЕХОДУ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ НА НОВІ СТАНДАРТИ «БАЗЕЛЬ III»

У статті охарактеризовано особливості основних положень «Базель III» та визначено можливі наслідки їх запровадження для розвитку банківських систем різних країн.

Ключові слова: Базельський комітет з банківського нагляду, стабільність банківської системи, банківський нагляд та регулювання, вимоги до достатності капіталу.

ВСТУП

Одне з центральних місць в економіці будь-якої країни посідає банківська система. Ефективне функціонування банківської системи є неодмінним атрибутом економічно розвинутої держави, запорукою її стабільності та зростання.

Відповідно у посткризовий період виникає нагальна необхідність оздоровлення банківських систем, що має стати ключовим заходом для відновлення економічного зростання. Разом з тим глобальні перетворення, що відбуваються сьогодні у фінансовому секторі, висувають нові

вимоги, створюють нові можливості та загрози для функціонування національних банківських систем. У зв'язку з цим, ключового значення для досягнення стабільності у банківській сфері набувають директиви і рекомендації наднаціональних фінансових регуляторів, що сприяють ефективнішому подоланню наслідків світової фінансової кризи та створюють умови для мінімізації можливостей її повторення у майбутньому.

З метою підвищення стійкості банківських установ і зниження ймовірності повторення кризи в банківській сфері, Базельський комітет з банківського нагляду при Банку міжнародних розрахунків розробив нові правила банківського нагляду та регулювання («Базель III»). Нові базельські вимоги значним чином вплинуть на розвиток не тільки банківської системи, а й економіки багатьох країн у цілому. Тому актуальним питанням на сьогодні є аналіз основних положень та можливих наслідків застосування «Базель III».

Питання банківського нагляду та регулювання завжди привертало увагу вчених та дослідників. Серед іноземних авторів варто відзначити праці Дж. Ло, С. Классенса, М. Міллера, А. Сена, Дж. Сінкі, Б. Шарпа та інших. Проблема регулювання банківської системи та забезпечення її стабільності присвячували свої дослідження такі вітчизняні вчені, як В. Геєць, З. Луцишин, В. Міщенко, С. Науменкова.

Постановка проблеми та отримані результати

Визначення Базельським комітетом нових правил банківського нагляду та регулювання вимагає систематизації нових вимог та аналізу їх впливу на національні банківські системи та світову економічну систему в цілому. Відповідно метою статті є дослідження основних положень «Базель III» та визначення можливих наслідків їх запровадження для розвитку банківських систем різних країн.

З метою забезпечення стабільності світової банківської системи, створення єдиних конкурентних вимог для банківських установ з різних країн у липні 1988 р. Базельський комітет з банківського нагляду затвердив перелік нормативів для фінансових організацій «Міжнародні конвергенції розрахунку власного капіталу і вимог до власного капіталу», відомий як «Базель I». Головна ідея «Базель I» полягала у стандартизації регулятивних положень за принципом – «однаковий ризик, однакові правила, однаковий капітал», наслідком якого був однаковий розмір резервів капіталу для однакових обсягів ризику. Принципи «Базель I» дістали швидкого та зна-

чного поширення. Але в зв'язку зі значним розвитком банківського сектора в 1990-х рр. виникла необхідність їх перегляду. Відповідно, в 2004 р. Базельський комітет затвердив новий перелік нормативів – «Базель II», головною метою яких стало підвищення якості управління ризиками в банківській справі задля забезпечення стабільності всієї світової фінансової системи. Незалежно від того, чи входять країни до Європейського Союзу, практично всі європейські країни, а також більша частина країн Латинської Америки, Близького Сходу, Азії та Африки (більше 90 % банківських активів у кожному регіоні) висловили намір застосовувати «Базель II». До 2010 р. «Базель II» було прийнято у понад 100 країнах світу.

Проте світова фінансова криза 2008 р. виявила недоліки у діяльності банківських установ та її регулюванні. Банківські установи виявились неспроможними виконувати свої зобов'язання у належні строки, не зазнавши при цьому неприйнятних втрат. Недостатній рівень та низька якість капіталу, надмірне використання запозичених коштів, недостатній запас ліквідності та агресивна кредитна політика банківських установ стали причиною слабкості банківських систем та їх нездатності протистояти кризовим явищам. Потреба забезпечення стійкості банків зумовила необхідність перегляду принципів банківського нагляду та регулювання. У відповідь Базельський комітет розробив нові стандарти «Базель III», запровадження яких спрямоване на підвищення здатності банківських установ протидіяти фінансовим та економічним потрясінням, незалежно від їх причин та джерела.

Базельський комітет визначив два блоки нових рекомендацій: мікропруденційні для окремих банківських установ та макропруденційні – для національних банківських систем у цілому (рис. 1). Очевидно, що мікро- та макропруденційні підходи до банківського нагляду є взаємопов'язаними і в сукупності забезпечують вищий рівень стабільності банківської системи.

Головною ідеєю «Базель III» є підвищення вимог до капіталу, що може бути використаний банками для покриття своїх фінансових втрат. Проте надзвичайно важливо, щоб це кількісне зростання супроводжувалось поліпшенням контролю, підвищенням якості ризик-менеджменту, а також забезпеченням прозорості розкриття інформації.

Національні банківські системи увійшли у кризу з недостатнім рівнем високої якості капіталу. Тому серед нових вимог Базельського комітету на першому місці стоїть саме забезпечення необхідного рівня капіталу банківських установ. Введення нових норм до структури активів і ка-

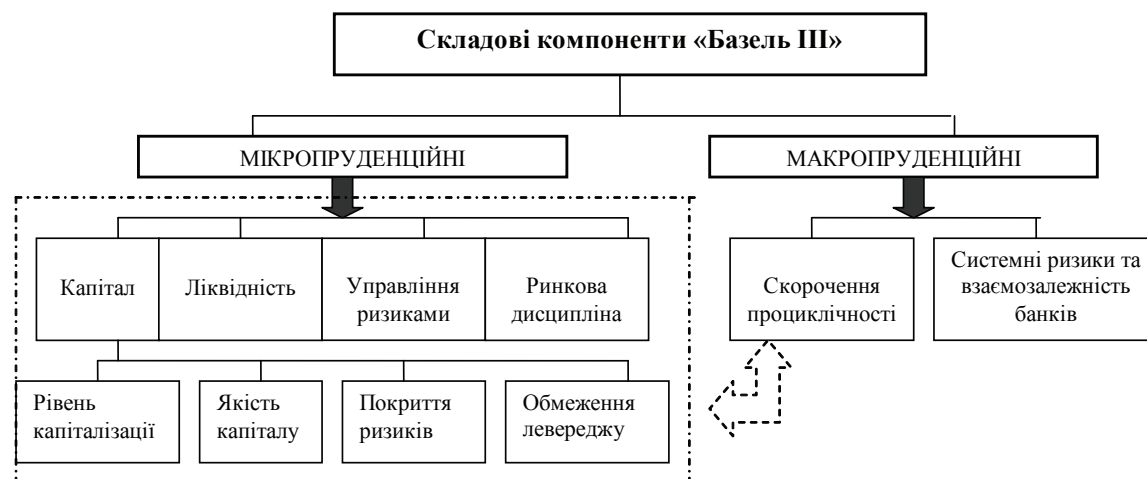

Рис. 1. Складові компоненти «Базель III»

піталу банків розпочнеться з 2013 р. з поступового підвищення нормативів до статутного капіталу та створення «контрциклічного резервного буферу» з 2016 р. (табл. 1).

Збільшення наявного у банківських установ вільного капіталу має на меті підвищення їх здатності протистояти фінансовим кризам та забезпечення стабільності всієї фінансової системи. Як впливає з табл. 1, передбачається збільшення мінімального розміру ліквідного резерву власного капіталу банку або так званого коефіцієнта базового капіталу I рівня з 2 % до 4,5 %, а рівня капіталу першого рівня банку – з 4 % до 6 %. Крім цього, кожний банк зобов'язаний створити спеціальний буферний резервний капітал до 2019 р. у розмірі 2,5 %. Спільно коефіцієнт основного капіталу першого рівня та буферний резерв складають 7 % та є запорукою того, що банки зможуть вистояти під час фінансових потрясінь, зберегти свою ліквідність та платоспроможність. При цьому переважаючою формою капіталу I рівня мають бути звичайні акції та нерозподілений прибуток. Додаткові інструменти, які раніше включалися в розрахунок достатності капіталу, зокрема, відкладені податки, інвестиції

у фінансові інститути, до 1 січня 2018 р. також поступово вилучатимуться з розрахунку достатності капіталу. Крім цього, нові вимоги спрямовані на зменшення в них частки позикового капіталу банківських установ.

Підвищення стійкості окремих банківських установ уже є кроком до забезпечення стабільності всієї банківської системи. Проте в умовах загострення глобальної фінансової нестабільності необхідним є запровадження більш широких, макропруденційних, заходів із метою подолання проциклічності та зміцнення банківської системи. Зокрема, такими заходами можуть бути введення національними органами банківського нагляду та регулювання вимоги щодо створення додаткових резервних буферів капіталу в періоди надмірного зростання обсягів кредитування [6, с. 5]. Передбачено також продовження роботи над зміцненням прозорості діяльності всіх банківських установ та удосконаленням підходів до розкриття їхньої фінансової звітності.

Важливими об'єктами регулювання є діяльність та взаємодія системних і великих банків. Адже їх надмірна взаємозалежність створює ймовірність швидкого поширення кризових

Таблиця 1. Мінімальні вимоги до достатності капіталу згідно з «Базель III» [6, с. 22]

Показник, %	до 2013	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Базовий капітал I рівня	2,0	3,5	4,0	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5
Контрциклічний резервний буфер	0	0	0	0	0,625	1,25	1,875	2,5
Мінімальний базовий капітал I рівня та контрциклічний резервний буфер	2,0	3,5	4,0	4,5	5,125	5,75	6,375	7,0
Скорочення 15 % подушки фінансових інструментів, що раніше входили до складу капіталу I рівня	–	–	20	40	60	80	100	100
Капітал I рівня	4,0	4,5	5,5	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
Власний капітал	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0
Мінімальний власний капітал та контрциклічний резервний буфер	8,0	8,0	8,0	8,0	8,625	9,25	9,875	10,5

явищ по всій банківській системі, а відтак і зараження економічної системи в цілому. Показники таких банків мають перевищувати мінімальні вимоги. Після того, як глобальна економіка відчула на собі наслідки краху таких потужних фінансових установ, як *Merrill Lynch* та *Lehman Brothers*, особливо актуальними стали питання підвищення ліквідності та капіталізації важливих системних фінансових інститутів з метою уникнення нової кризи. Наразі триває робота Базельського комітету щодо розробки методології для оцінки системної значущості банківських установ на глобальному рівні. За словами голови Федеральної резервної системи США Бен Бернанке, саме великі банки є джерелом кризи та однією з основних перешкод при спробах її стримання. «Якщо фінансова криза і піднесла нам якийсь урок, то він полягає в тому, що треба неодмінно вирішити проблему банків, які занадто великі, щоб збанкрутувати», – вважає глава ФРС [1].

Над вирішенням проблеми великих банків нині активно працюють у Швейцарії. За словами голови Швейцарського національного банку Філіппа Хільдебранда, хоча передбачені «Базель III» норми капіталу і ліквідності підвищать стійкість світової банківської системи, проте для великих системних банків вони є недостатніми. На його думку, ймовірно є ситуація, коли системно важливі банківські установи знову можуть опинитися на межі краху, і тоді необхідно буде робити вибір: змиритися з кризою, що пошириться на всю фінансову та економічну системи, або ж підтримувати банк за рахунок грошей платників податків [1]. Тому для двох найбільших банків (*UBS* і *Credit Suisse*) запропоновано підвищити вимоги до частки власного капіталу в активах до 10 %, а також створити ще 9 % резервного капіталу, який може складатися зі звичайних акцій або бути у формі конвертованих облігацій.

Підвищення капіталізації і формування додаткових резервів має сприяти підвищенню фінансової стійкості банків і, відповідно, світової банківської системи. Проте необхідно розглянути й інші можливі наслідки впровадження вимог «Базель III» у банківську діяльність. Так, за даними Групи макроекономічних оцінок (MAG), збільшення капіталізації на 2 п. п., за збереження обсягів і структури активів, потребуватиме від 20 найбільших банків Єврозони вливання до капіталу I рівня близько 114 млрд євро (або близько 140 млрд дол. США). Брак власного капіталу 35 найбільших кредитних організацій США після вступу в дію «Базель III» становитиме 100–150 млрд дол. Причому 90 % цієї суми припадуть на шість найбільших банківських установ

[1]. Таким чином, для того, щоб банківські установи могли відповідати жорсткішим стандартам, вони будуть змушені залучати додаткові ресурси від акціонерів, або проводити додаткові розміщення акцій, розмиваючи частки існуючих власників за неготовності останніх профінансувати збільшення капіталізації. Іншим можливим виходом може бути скорочення обсягів кредитно-інвестиційних операцій. Це, своєю чергою, може призвести до зниження забезпечення фінансовими ресурсами компаній, які працюють у реальному секторі, і згодом негативно відбитися на подальшому розвитку економік різних країн. Так, згідно з дослідженнями MAG, збільшення капіталізації на 1 п. п. протягом чотирьох років призводить до зниження ВВП на 0,19 % [6]. Це означає, що щорічні темпи зростання будуть скорочені в середньому на 0,04 п. п. протягом чотирьох років. Що ж до довгострокового впливу, то, за оцінками Базельського комітету, існують чіткі економічні вигоди від збільшення рівня капіталу та підвищення ліквідності. Ці вигоди пов'язані зі зниженням ймовірності фінансових криз та зменшенням втрат банківських установ у разі поширення кризових явищ. Так, було визначено, що зменшення ймовірності кризи на 1 п. п. дає очікувану вигоду у розмірі від 0,2 % до 0,6 % щорічно від обсягу виробництва [6].

Досліджуючи функціонування банківської системи України та її регулювання, слід зазначити, що за даними на 1 січня 2011 р. норматив адекватності регулятивного капіталу банків в Україні становив 20,83 %, що більш ніж удвічі перевищує нормативні вимоги в 8 % і 10 % [3]. При цьому співвідношення власного капіталу банків та обсягу активів становило 14,3 %, тоді як Базельським комітетом визначено мінімальний рівень 8 %. Згідно з чинним законодавством України, мінімальний регулятивний капітал банківської установи повинен становити не менше 120 млн грн і не повинен бути менше статутного капіталу. З'ясовано, що незважаючи на кризові явища, вітчизняні банківські установи постійно продовжують процес нарощування статутного капіталу. Так, станом на 1 січня 2011 р. статутний капітал банків зріс до 141,7 млрд грн порівняно зі 126,2 млрд грн у минулому році. Поряд з цим в Україні проблемою залишається якість капіталу банківських установ. Адже капіталізація багатьох вітчизняних банків складається з коштів переоцінки основних засобів, не сплачених відсотків, субординованого боргу. Зростання таких складових вважається штучним нарощуванням капіталу. Розв'язання цієї проблеми можливе за рахунок прибутків банків, додаткових внесків акціонерів та вимагає вищого рівня нагляду та регулювання з боку НБУ. Крім цього,

обов'язковим в Україні є підвищення прозорості діяльності банківських установ, удосконалення банківського нагляду шляхом виявлення реальних власників банку, організація зовнішнього аудиту банків, удосконалення підходів до розкриття їхньої фінансової звітності, а також посилення захисту прав кредиторів та захисту інтересів вкладників банків. За цих умов відбудеться підвищення конкурентоспроможності банківської системи України та її стійкості до внутрішніх та зовнішніх потрясінь.

Висновки

Сучасні особливості функціонування банківських установ у глобальному фінансовому середовищі вимагають нових адекватних стандар-

тів їх регулювання. Затверджені Базельським комітетом нові правила та нормативи банківської діяльності «Базель III» є відповіддю на світову фінансову кризу та покликані підвищити стійкість окремих банківських установ і стабільність національних банківських систем у цілому. На глобальному рівні це сприятиме зменшенню ймовірності розгортання нової кризи та зменшенню фінансових втрат від кризових явищ. Усю сукупність наслідків упровадження «Базель III» на сьогодні не можна визначити, проте однозначно можна сказати, що підвищення вимог до банківських установ є адекватним та необхідним напрямом у розвитку сучасних банківських систем.

1. Пасочник В. Банківський капітал: розмір має значення / В. Пасочник, Ю. Сколотяний [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. – 2010. – № 45. – Режим доступу : <http://www.dt.ua/newspaper/articles/61584?print=true>. – Назва з екрана.
2. Ворочек В. Г. Перспективи застосування «Базеля III» як інструменту попередження фінансових криз / В. Г. Ворочек [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.confcontact.com/20110225/ek2_vorochek.htm. – Назва з екрана.
3. Динаміка дотримання банками України економічних нормативів 2011 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/Econom_norms/2011.htm. – Назва з екрана.
4. Calibrating regulatory minimum capital requirements and capital buffers: a top down approach [Електронний ресурс] // Basel Committee on Banking Supervision. October 2010. – Режим доступу : <http://www.bis.org/publ/bcbs180.pdf>. – Назва з екрана.
5. Taylor M. Basel III is bad news for emerging economies / M. Taylor // Financial Times. – 2010. – 14 October.
6. The Basel Committee's response to the financial crisis: report to the G20 [Електронний ресурс] // Basel Committee on Banking Supervision. October 2010. – Режим доступу : <http://www.bis.org/publ/bcbs179.pdf>. – Назва з екрана.

O. Primierova

PROSPECTS OF BANKING INSTITUTIONS IMPLEMENTATION OF THE NEW STANDARDS “BASEL III”

The main characteristics of the “Basel III” are described and the consequences of their introduction on the development of banking systems in different countries are determined.

Keywords: Basel Committee on Banking Supervision, banking system stability, bank supervision and regulation, capital adequacy requirements.